

Permissionen

Efterkrigsdrama av Christian Lanciai

Personerna:

Vera
Martha, hennes syster
Monica, hennes dotter
Harald, Monicas fästman
Doktor Hugo
Stig, Veras nya man
Holger, Veras tidigare man

Handlingen utspelar sig i Grankulla, Finland, ett antal år efter kriget.

Kammarspelet, med belysning av sådant som alla finländare alltid måste bära med sig och aldrig kan förtränga, tillägnas minnet av Ulf Segerstråle, Leif Westerberg, Gustav Brandt, Birger Gestrin, Bo Arlander och tiotusentals andra unga män som satsade livet i Vinterkriget och Fortsättningskriget och förlorade det helt eller delvis. Det har dessutom relevans till dagens Ukrainasituation.

Scenen är en för julen uppyntad salong en vinterkväll.

Vera Det blir ingen rolig jul i år.
Martha Nej, det blir det inte.
Vera Känner du också på dig en annalkande katastrof?
Martha Jag vet bara att vad som helst kan hända.
Vera Borde vi kontakta doktor Hugo?
Martha Det har jag redan gjort. Han är på väg hit.
Vera Då är vi försäkrade.
Martha Jag hoppas det.
Vera Bara han inte kommer hit innan doktorn hunnit fram.
Martha Minnena har fallit som en tung ridå över oss.
Vera Vi slipper dem aldrig.
Martha Men nu har de plötsligt aktualiserats.
Vera Aldrig ett ögonblick trodde jag att vi någonsin skulle slippa krigsminnenas trauman.
Martha Kriget och dess trauman var väl ingenting mot de mänskliga krigsskadorna i själen.
Vera Därför har han suttit inspärrad ända sedan krigsslutet.
Martha Men nu har han brutit sig ut.
Harald (kommer in) Mobiliserar ni beredskapen?
Martha Vi väntar oss det värsta. Doktorn är alarmerad.
Harald Kommer han hit?
Martha Ja, han kommer.
Harald Då har ni ingenting att vara rädda för.
Martha Men Vera är alldeles förstörd av nervpressen. Hon var ju gift med honom.
Harald Men hon är det inte längre.
Martha Men han vet inte om det.
Harald Har vi tur får han aldrig veta det.
Vera En sådan tur är omöjlig. Kommer han hit kan ingenting dölja det för honom.
Harald Han har inte kommit hit ännu.
Vera Ingenting kan hålla honom härifrån om han en gång är ute.
Monica (kommer in) Värst vad ni ser betänksamma ut. Har ni glömt att vi har en jul att fira?

Martha   Inte ännu.

Monica   Ingenting kan hålla den ifrån oss.

Martha   Jo, Holger.

Monica   Hur så?

Martha   Han har rymt från sjukhuset.

Harald (tar hand om Monica, omfamnar henne, tröstar henne) Det är inte farligt, Monica. Han lär vara ofarlig numera. Han har försökt övertyga sina läkare om att han är frisk.

Monica   Kommer han hit?

Harald   Med största sannolikhet.

Monica   Då får jag äntligen träffa honom igen!

Vera   Monica, han vet inte att vi är skilda.

Monica   Då får du väl tala om det för honom.

Vera   Ja, det måste jag, när han kommer, om han kommer.

Monica   Han är ändå min far. Ingenting kan separera mig från honom.

Vera   Du vet inte hur han är idag. Kriget gjorde honom till en helt annan människa.

Monica   Jag vet. Han är ändå min far.

Vera   Förhoppningsvis känner han igen dig.

Monica   Varför skulle han inte göra det?

Vera   Det har gått så lång tid. Du har mognat, och han har åldrats och härjats.

Martha   Kriget har märkt oss alla. Ändå är vi fortfarande samma människor. Frågan är om han är det.

Monica   Vad är det senaste ni har hört om honom?

Vera   Han har lugnat ner sig och hållit sig lugn de senaste åren. Det var värst de första åren då ingen gick säker för honom.

Martha   Han blev i alla fall aldrig någon polityrgubbe.

Monica   Då kanske han verkligen är frisk och tillräknelig nu.

Martha   Det får vi se när han kommer, om han kommer.

(Det knackar på dörren.)

Monica   Kom in!

(Stig stiger in.)

Harald (lugn) Det var bara Stig.

Martha   Det är bäst att han inte är här när Holger kommer.

Stig   Vad pratar ni om? Har Holger blivit frisläppt?

Vera   Han har rymt, Stig. Han lyckades smyga sig ut utan att någon märkte det.

Stig   Är läkarna underrättade?

Martha   Naturligtvis. Förhoppningsvis är det inte så farligt som det hade varit för några år sedan.

Stig   Man vet aldrig med mentalpatienter. Det finns alltid en risk för oberäknlighet.

Martha   Något säger mig att vi inte behöver frukta för något försåt.

Harald   Om bara läkaren kommer hit är vi trygga.

Stig Ska vi gå ut, Vera, och sätta oss i säkerhet, för säkerhets skull?
Vera Det är lika bra att göra det genast. Han kan ju faktiskt dyka upp när som helst. (*reser sig*)
Stig (tar hand om henne) Vet han om att vi tänkt gifta oss?
Vera Nej, det är det han inte vet.
Stig Då går vi.
Harald Ska vi ge en signal när faran är över?
Monica Det behövs inte. Jag vet att det inte är någon fara.
Vera Låt oss hoppas det. (*går ut med Stig.*)
Harald Vad tror ni om saken? Du, Martha, är väl den som är bäst informerad.
Martha Om han själv menar att han är frisk, och är skicklig och listig nog att kunna ta sig ut obemärkt, så är faktiskt risken att han kan vara vid sina sinnens fulla bruk.
Monica I vilket fall är han ändå välkommen.
Martha Du var alltid hans egen dotter, Monica.
Monica Ja, för han hade aldrig någon annan. Och hans fru bedrog honom.
Martha Du kan inte beskylla henne för det. Han var borta och oberäknelig och förblev så ända tills nu. Ingen moder kan stå ut med att vara utan sin man för länge.
Monica Hon hade åtminstone kunnat vara trogen hans minne.
Martha Det var hon. Du måste förstå att hennes lidande var outsägligt.
Monica Hans eget var värre.
Martha Det vet vi ingenting om.
Monica Jag kände det hela tiden i mitt hjärta.
(*Det knackar.*)
Det kan vara han. (*högt*) Kom in!
(*Dörren öppnas försynt, och doktor Hugo stiger in.*)
Martha Doktor Hugo!
Harald Ni kommer i rätta ögonblicket. Vet ni något om rymlingen?
Hugo Jag måste förmoda att han är på väg hit. Jag hade hoppats få se honom här så att jag kunde försöka tala förnuft med honom.
Monica Det kan ni säkert när han kommer.
Hugo När jag nu tycks ha kommit så lägligt före honom, så tror jag det vore värt att vi diskuterar saken medan han ännu är borta.
Monica Om ni vill lägga upp en strategi får ni göra det utan mig.
Hugo Harald och Martha, får jag då tala med er i enrum?
Martha Vi kan gå in i biblioteket. Ingen hör oss där.
Harald Jag tror inte det är någon fara. Jag berättar sedan allt för dig, Monica.
Monica Ja tack. Inga hemligheter i detta hus tack.
Hugo (tar hand om Martha och Harald, och de går ut tillsammans åt andra hållet)
Vi är strax tillbaka.
Martha Du kan ju sprida litet lugn och ro över torpet så länge med att sätta dig vid pianot och spela litet stilla musik.

Monica Då gör jag det. (går till pianot. De andra försvinner och stänger dörren efter sig. *Monica* börjar spela Chopins etyd i Ess-dur).

(Hon har kommit igenom den första sidan när den andra dörren försiktigt öppnas och någon diskret smyger in och döljer sig.)

Monica (avbryter sig) Är det någon kvar här?

Holger (träder försiktigt och anspråkslöst fram) Tänk att jag skulle mötas av mitt favoritstycke! Du måste vara *Monica*?

Monica Och du kan bara vara min far. Förlåt att jag har svårt för att känna igen dig.

Holger Det har ju gått så många år. Kom fram och låt mig se närmare på dig. Jo, jag känner igen dig, men du har mognat.

Monica Jag var ju fortfarande flicka när du blev bortförd. Välkommen tillbaka till verkligheten!

Holger (omfamnar henne ömt) Jag lämnade er aldrig. Kriget kom emellan oss, men jag glömde er aldrig. Jag ville alltid komma tillbaka. Men jag var för sjuk, och ville inte uppträda för er i ett olämpligt tillstånd.

Monica Så du pratar! Man är aldrig i något olämpligt tillstånd som sig själv.

Holger Men jag var inte mig själv.

Monica Du har aldrig varit någon annan än dig själv, vad än kriget försökte göra åt dig.

Holger Ärren är djupa i själen, men jag förblöder inte längre.

Monica Vi ska hela dem, så att de försvinner.

Holger Tror du att det är möjligt?

Monica Ingenting är omöjligt.

Holger Hur är det med de andra?

Monica Jag har en fästman, far. Du ska få träffa honom.

Holger Det gläder mig. Jag hoppas han duger. Var är de andra? Är det ingen hemma?

Monica De konspirerar i biblioteket. De bygger upp en strategi i beredskap för din återkomst.

Holger Väntar de sig något anfall?

Monica De väntar sig det värsta. Det var tur att jag såg dig först, så att jag kunde välkomna dig.

Holger Tack, min dotter. Jag var faktiskt ganska nervös och spänd själv inför mitt återinträde bland de levande.

Hugo (öppnar dörren. De andra kommer in efter honom.)

Harald Tydligt har han kommit

Hugo Hur mår ni, *Holger*?

Holger Tack, jag mår bra. Hur mår ni själv?

Hugo Ni borde ha meddelat personalen innan ni begav er ut.

Holger I så fall hade de hindrat mig. Jag vågade inte ta den risken.

Hugo Ja, de hade hindrat er, men nu är ni här.

Monica (tar om sin far) Ser ni inte att han är frisk?

Harald Han ger onekligen ett friskt intryck och ser frisk ut. Ser ni något symptom hos honom, doktor?

Hugo Får jag tala med er i enrum, Holger?

Harald Det har jag ingenting emot, men jag har ingenting att dölja för de andra. Var är Vera?

Monica Hon är ute men kommer tillbaka när som helst.

Holger Hon måste ju få veta att jag är kommen.

Monica Hon visste det hela tiden, men hon visste bara inte när.

Holger Nu är sanningens ögonblick. Allt sker nu. Det är nu som allting gäller. Igår är förflutet och gäller inte längre, och även framtiden skapas nu.

(Vera kommer in med Stig. De skakar snön av sig.)

Vera Vilket väder det blev!

Stig Vi kunde inte fortsätta längre. Men vi har tydligen främmande. Vem är denne man?

Holger Det är jag som borde ställa den frågan. Vem är du? Du hör inte till familjen. Alla vet vem jag är, utom du, som jag därför har rätt att få veta vem du är.

Vera Det är Stig, Holger, en god vän till familjen.

Holger Tydligen. Och en nära vän.

Hugo Holger, förlåt mig, men jag måste få klarhet i saken. Har du inga känningar längre av ditt onda?

Holger Vi slipper aldrig det onda. Vi måste leva med det för resten av livet. Det släpper aldrig stryptaget om oss. Kriget är förbi, men vi slipper det aldrig, det kommer aldrig att släppa taget om oss, med dess bestående våldtäkt, dess skriande orättvisa, dess förbannelse och dess eviga ondska. Vi förtjänade inte ryssarnas övergrepp med våld och invasion. De hade inga saker mot oss. De var bara dåliga förlorare och kunde inte acceptera att de förlorat generalguvernementet Finland åt en demokratisk rättsordning. De bara måste ta det tillbaka till varje pris. Naturligtvis måste vi då göra motstånd. Vi gav dem det helvete de själva hade skapat åt sig. Vi offrade deras soldater i hundratusental medan de bara kom åt oss i tiotusental. Vi bet ifrån med besked, och de måste dra sig tillbaka från ett krig som bara givit dem evärdlig vanära. Sovjetunionen är en vanärans nation som forcerat fram sin diktatur med att dra som en ångvält över sitt eget folk, sin egen kultur, sin egen historia och bara lämna efter sig ett kalhygge av slaktade människor vars blod för evigt kommer att ropa till himmelen. De är inga människor längre. De är huggormars blodiga avföda, som bara duger till att gödsla sina egna åkrar och världen med sitt slaktade blod. Den som tar till vapen med våld skall förgöras med våld, det är en karmisk naturlag, och ryssarna har själva skapat åt sig det värsta tänkbara karma. Det kommer alltid att gå illa för dem, tills deras med våld och blod skapade imperium är begravet levande för gott.

Hugo Din bitterhet är en avgrund utan botten.

Holger Jag vet, och det är den jag nu vill gravlägga.

Harald Det verkar väl rimligt och sunt, eller hur?

Holger Men jag har ännu inte fått veta vem din vän är, Vera.

Vera Holger, du var borta. Ingen trodde att du någonsin skulle komma tillbaka. Läkarvetenskapen hade belägg för att du var förlorad. Vi hade ingen kontakt med dig längre. Du var isolerad med dina demoner som du måste kämpa med ensam i isolering för att ingen annan skulle bli skadad i ditt personliga krig med dina anfäktelser. Skulle jag då finna mig i att gå här ensam utan någon nära vän mera, som jag kunde förtro mig åt och som kunde trösta mig?

Holger Så du fann åt dig en älskare.

Vera Holger, du och jag är inte längre gifta. På grund av din sjukdom var jag fri att finna mig en levande man. Du var död för oss och för dig själv. Så jag gifte om mig. Kan du förlåta mig?

Holger Du kunde ju inte ana att jag skulle komma tillbaka. Du kunde inte föreställa dig att ett levande begravet spöke skulle återinträda i livet. Du hade all frihet i världen eftersom jag var otillräcklig. Men ändå har ni alla svikit mig. Ni gav mig aldrig någon chans i min sjukdom. Ni spärrade in mig på mentalsjukhus bara för att bli av med ett dåligt samvete och en ständig påminnelse om kriget. Ingen av er var oskyldig till att förtränga mig, som om jag inte längre fanns, utom möjligen min dotter. Hon var den enda som välkomnade mig när jag kom tillbaka. Kom, min dotter. Låt mig omfamna dig. (*Hon kommer upp till honom, och han omfamnar henne ömt.*) Sätt dig nu vid pianot och fortsätt spela. Kanske din gudomliga musik kan skingra alla töcken av dimridåer av förträngningar, dåliga samveten, traumatiska ärr som ännu blöder, den bottenlösa melankolin och sorgen efter Finlands olycka efter sitt martyrium för ondskans destruktiva övermakt...

Hugo Vad du behöver, Holger, är vila, vila och åter vila. Glöm dina ständiga mardrömmar och försök komma bort ifrån dem. Så länge du ännu dröjer kvar vid dina trauman kan du aldrig bli fullt normal och frisk igen.

Holger Tror ni då, doktor, att jag verkligen kan bli av med dem? Tror ni jag kan glömma alla mina vänner som stupade i kriget? Tror ni jag kan glömma alla dem som bara försvann och aldrig kom tillbaka? Blomman av Finlands ungdom offrades för Stalins blodtörst och imperialistiska egoism, och deras blod kommer aldrig att upphöra att ropa till himmelen med ständigt hjärtskärande skrin.

Monica Ändå är du friskare än de flesta, far. Du blev aldrig någon polityrgubbe.

Holger Ändå förstår jag dem som blev det. Flera av dem hamnade hos mig på sjukhuset för avgiftning. Så fort de var någorlunda avgiftade omfamnade de sin frihet med att genast fira den med att börja om från början med att supa ner sig och dränka sina plågsamma minnen av en utsäglich melankoli som ingenting i världen någonsin kunde bota. Spriten bedövade den, och var därigenom åtminstone någon sorts läkemedel.

Monica Ni tar väl inte in honom igen, doktorn? Ni ser ju själv att han är vid sina sinnens fulla bruk och klar i skallen?

Hugo Han borde ändå få vila ut ordentligt. Vad han behöver är en grundlig rehabilitering.

Holger Kan någonting i Finland rehabiliteras efter två våldtäktskrig? En våldtäkt är en våldtäkt, ingenting kan försvara den, och ingenting kan kurera den.

Den enda möjliga rehabiliteringen vore att få se Ryssland gå under ordentligt med hela sitt omänskliga gangstervälde, som bara är till för att plåga och mörda oskyldiga människor. Och den dagen lär vi få vänta på.

Monica Han är inte sjuk. Han är bara oändligt bitter och melankolisk, och det vore konstigt annars.

Holger Jag grät ihjäl mig på sjukhuset, jag grät ut min själ tills den var förbrukad och uttorkad av alla utlänsade tårar, jag fortsatte gråta ändå dag och natt, dag och natt i oändlighet, och jag gråter fortfarande oavbrutet, fast min gråt är torr och osynlig och bara sliter på mig själv, då jag aldrig vill utsätta min omgivning för vad jag lider själv.

Monica Vi ska ta hand om dig, far. Du är hemma nu. Du har varit med om det värsta, men det värsta är över nu. Nu har du friheten, och vi har musiken, du har oss, din egen familj, och ingenting kan mera separera oss.

Holger Men Vera har glömt sin man och behöver honom inte längre.

Vera Kan du acceptera att jag har en ny man?

Holger Jag måste väl acceptera fakta, Vera. Du förlorade din man. Jag var död och dög inte längre. Alltså hade du rätt att skaffa en ny man. Frågan är om han kan acceptera att jag trots allt finns.

Stig Om du kan tolerera mig måste jag kunna tolerera dig.

Holger Tack, Stig. Du är godkänd. Och det är också du, Harald, som min dotters man. Jag är inte ens i vägen. Om doktorn vill återvänder jag till sjukhuset.

Hugo Bara för en rutinkontroll, Holger. Jag tror att vi nästan omgående kan skriva ut dig. Om du bara samarbetar ska vi nog komma överens.

Holger Har jag någonsin vägrat samarbeta? Har jag någonsin vägrat lyda order? Jag var lydig genom hela kriget och böjde mig sedan för allas insisterande på att jag skulle vårdas. Jag har vårdats ihjäl. Det är ingenting kvar av mig. Jag bara existerar och är ingen levande människa mer.

Monica Lögn, far. Du är mera levande än någon annan.

Holger Du är den enda människa jag kan tro på, dotter. Trots allt gjorde jag något gott i livet. Jag lyckades sätta en dotter till världen, och hon är världens bästa dotter.

Harald Hur var det med musiken? Skulle hon inte spela för oss?

Holger Just det. Sätt dig ner, dotter, och gör oss alla saliga med din välsignade musik.

Monica Vi har trots allt inte bara musiken utan även varandra, livet och allt att leva för. *(Sätter sig vid pianot och återupptar musiken från början. Alla de andra sätter sig till rätta för att njuta ordentligt.)*

Slut.

Göteborg, 5-7 mars 2024.